

Międzynarodowe prawo humanitarne

Ogólny wstęp wprowadzający do tematu międzynarodowego prawa humanitarne.

Wskazanie jaka wiedza i umiejętności są niezbędne do zrozumienia lekcji.

Cele lekcji sformułowane w języku ucznia dotyczą międzynarodowego prawa humanitarne.

Definicja prawa humanitarne i jego źródła na podstawie Komentarza do Protokołów Dodatkowych z 8 czerwca 1977 r. do konwencji genewskich z 1949 r. Ilustracja przedstawia ratowników udzielających pomocy osobie cywilnej, rannej podczas konfliktu.

Ciekawostka dotycząca organizacji Międzynarodowy Czerwony Krzyż.

Wyszczególniono najważniejsze traktaty międzynarodowe tworzące międzynarodowe prawo humanitarne i stanowiące jego źródła. Ilustracja zawiera 2 zdjęcia przedstawiające podpisanie konwencji genewskich.

Scharakteryzowano podstawowe zasady międzynarodowego prawa humanitarne. Polecenie 1 dotyczy wskazania w jaki sposób prawo humanitarne chroni ludność cywilną. Opis kilku fundamentalnych norm międzynarodowego prawa humanitarne, które przedstawił Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża. Ciekawostka dotycząca funkcjonowania Międzynarodowego Ruchu Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca. Polecenie 2 dotyczy Pokojowych Nagród Nobla dla Międzynarodowego Ruchu Czerwonego Krzyża. W galerii 4 ilustracji przedstawiono graficzne oznaczenia międzynarodowych organizacji humanitarnych.

Zespół do spraw międzynarodowego prawa humanitarne - prawne podstawy funkcjonowania, charakterystyka składu osobowego i zadań. Polecenie 3 dotyczy inicjatyw podejmowanych przez zespół.

Charakterystyka Międzynarodowej Służby ds. Poszukiwań, dla której od 1948 r. poszukiwanie osób zaginionych, pomoc w ich powrocie do rodzin oraz dostarczanie informacji na ich temat stało się podstawowym zadaniem. Międzynarodowej Służby ds. Poszukiwań

Opis powstania i udział Polski w Międzynarodowej Komisji do spraw Międzynarodowej Służby Poszukiwań. Ilustracja przedstawia budynek będący siedzibą Międzynarodowej

Służby ds. Poszukiwań

Międzynarodowe prawo humanitarne. Podsumowanie najważniejszych informacji w punktach (źródła i zasady międzynarodowego prawa humanitarne, Zespół do Spraw Międzynarodowego Prawa Humanitarne, Międzynarodowa Służba ds. Poszukiwań). Polecenie 4.1 dotyczy zasad międzynarodowego prawa humanitarne.

Podstawowe definicje dotyczące międzynarodowego prawa humanitarne: Międzynarodowa Służba do spraw Poszukiwań, międzynarodowe prawo humanitarne, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, Zespół do Spraw Międzynarodowego Prawa Humanitarne. Ilustracja przedstawia graficzny znak Czerwonego Krzyża.

Zestaw dwóch zadań interaktywnych odnoszących się do konwencji genewskich i prawa humanitarne.

Bibliografia:

- Źródło: *Statystyki ONZ*, dostępny w internecie: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/goal-16/> [dostęp 12.05.2021].

Międzynarodowe prawo humanitarne

Liczba ofiar konfliktów zbrojnych wzrasta z roku na rok. W 2014 r. na świecie trwało co najmniej 14 takich konfliktów (każdy pochłonął ponad 1000 ofiar). Rok wcześniej było ich 'tylko' 10. Ponadto z porównania sumy ofiar 20 najkrwawszych konfliktów świata trwających w latach 2013-2014 wynika, że liczba ta wzrosła o ok. 28% (ze 127 do 163 tysięcy osób).

Z danych ONZ za rok 2019¹ wynika, że był on 'rekordowy' od momentu prowadzenia takich statystyk. Łączna liczba osób uciekających przed działaniami wojennymi, prześladowaniami i konfliktami przekroczyła 79,5 miliona.

Dane te pokazują, jak wielkim zagrożeniem życia ludzkiego są konflikty zbrojne

W celu zrozumienia tego materiału znajdź lub przypomnij sobie wiadomości na temat głównych zagrożeń dla zdrowia i życia człowieka, w szczególności w odniesieniu do konfliktów zbrojnych i różnego rodzaju kryzysów polityczno-wojskowych. Zastanów się również, jakie są możliwości reagowania i przynajmniej częściowego chronienia się przed nimi.

Możesz w tym celu skorzystać m.in. z następujących e-podręczników:

1. [Zagrożenia w czasie wojny.](#)
2. [Postępowanie wobec zagrożeń w czasie wojny.](#)
3. [Ostrzeganie i alarmowanie.](#)
4. [Ewakuacja ludności i zwierząt.](#)

Nauczysz się

- wyjaśniać, czemu służy międzynarodowe prawo humanitarne;
- wymieniać najważniejsze traktaty międzynarodowe tworzące międzynarodowe prawo humanitarne;
- omawiać zasady prawa humanitarnego;
- wyjaśniać zadania Zespołu do Spraw Międzynarodowego Prawa Humanitarnego;
- wyjaśniać przyczyny powołania i rolę Międzynarodowej Służby Poszukiwań.

1. Międzynarodowe prawo humanitarne oraz jego zasady

Międzynarodowe prawo humanitarne (MPH), zwane także prawem konfliktów zbrojnych, jest częścią międzynarodowego prawa publicznego. Chroni ono osoby nieuczestniczące i przestające uczestniczyć w konfliktach zbrojnych, a także ogranicza metody i środki prowadzenia tych konfliktów.

Definicja międzynarodowego prawa humanitarne pozwalająca na uchwycenie wszystkich jego istotnych elementów została przedstawiona we wstępie do komentarza do protokołów dodatkowych z 8 czerwca 1977 r. do konwencji genewskich z 1949 r., opublikowanego w 1987 r. przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża. Zgodnie z jej treścią MPH są to **„normy międzynarodowe ustanowione przez umowy międzynarodowe lub zwyczaj międzynarodowy, których szczególnym zadaniem jest rozwiązywanie problemów humanitarnych wynikających bezpośrednio z międzynarodowych lub niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych, i które z przyczyn humanitarnych ograniczają prawo stron konfliktu zbrojnego do swobodnego wyboru metod i środków prowadzenia działań zbrojnych lub chronią osoby i dobra, które są lub mogą być dotknięte skutkami konfliktu zbrojnego”**.

Ratownicy w czasie konfliktu – międzynarodowe prawo humanitarne chroni osoby nieuczestniczące w konfliktach zbrojnych

Źródło: Mstyslav Chernov/Unframe/<http://www.unframe.com/> (<http://commons.wikimedia.org/>), licencja: CC BY 2.0.

Ciekawostka

Międzynarodowy Czerwony Krzyż nie jest właściwą nazwą – nie istnieje organizacja, która by ją nosiła. W rzeczywistości na świecie funkcjonuje Międzynarodowych Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca, w którego skład wchodzi:

Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (ICRC), Międzynarodowa Federacja Towarzystw Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca (IFRC) oraz stowarzyszenia krajowe Czerwonego Krzyża, Czerwonego Półksiężyca (w większości państw muzułmańskich) i Czerwonej Gwiazdy Dawida (Izrael).

Źródłami międzynarodowego prawa humanitarnego są umowy międzynarodowe oraz zwyczaj międzynarodowy (powszechna praktyka). Do najważniejszych traktatów międzynarodowych tworzących międzynarodowe prawo humanitarne zalicza się:

- Cztery konwencje genewskie (1949 r.):

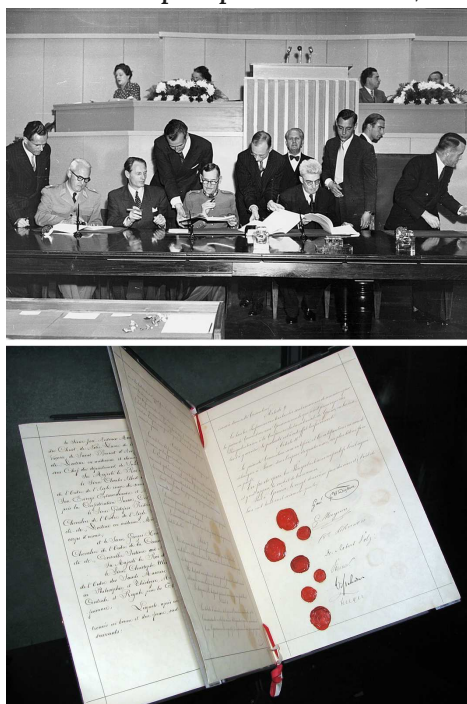
I. O polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

II. O polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu.

III. O traktowaniu jeńców wojennych.

IV. O ochronie osób cywilnych podczas wojny.

- Konwencję haską o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (1954 r.).
- Dwa protokoły dodatkowe do czterech konwencji genewskich z 1949 r., wzmacniające ochronę ofiar konfliktów zbrojnych o charakterze międzynarodowym (protokół I) i niemiędzynarodowym (protokół II) (1977 r.).
- Konwencję o zakazie lub ograniczeniu używania pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub za posiadające niekontrolowane skutki (otwarta do podpisu w 1981 r., weszła w życie w 1983 r.).

Podpisanie konwencji genewskich 12 sierpnia 1949 roku – okrucieństwa II wojny światowej stały się powodem podpisania 4 konwencji genewskich, których treść w istotny sposób chroni osoby nieuczestniczące lub przestające uczestniczyć w konfliktach zbrojnych

Źródło: Kevin Quinn (<http://commons.wikimedia.org>), British Red Cross (<https://www.flickr.com>), licencja: CC BY-SA 2.0.

Podstawowe zasady międzynarodowego prawa humanitarnego to:

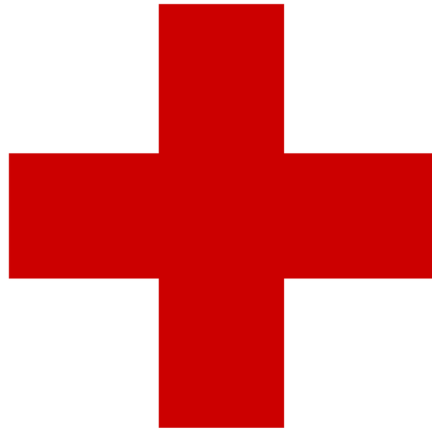
- **zasada humanitaryzmu** – osobom niewalczącym oraz tym, które zaprzestały walki, w tym m.in. ofiarom konfliktów, rannym, chorym, jeńcom wojennym oraz personelowi medycznemu, powinno się zapewnić ochronę życia i zdrowia oraz poszanowanie ich praw osobistych – bez względu na to, po której stronie występują;
- **zasada rozróżniania** – strony konfliktu zbrojnego powinny zawsze rozróżniać siły zbrojne od ludności cywilnej, która podlega ochronie i nie może być atakowana, oraz zawsze rozróżniać dobra o charakterze cywilnym od celów wojskowych, przeciwko którym jedynie można kierować operacje wojenne;
- **zasada konieczności wojskowej** – strony konfliktu są zobowiązane do przestrzegania prawa międzynarodowego tylko w zakresie, w jakim nie koliduje ono z koniecznością wojskową; mogą odstąpić od przestrzegania tego prawa, jeżeli uchroni je to przed poważnym niebezpieczeństwem;
- **zasada zapobiegania zbędnym cierpieniom** – nie powinno się prowadzić operacji militarnych oraz używać broni, które niepotrzebnie zwiększałyby cierpienia ludzi już niezdolnych do walki albo powodowały ich śmierć – działania wojenne powinno się prowadzić tylko w takim zakresie, jaki jest konieczny dla odniesienia zwycięstwa; zabronione jest używanie takich metod i środków, które spowodowałyby nieuzasadnione straty lub nadmierne cierpienie;
- **zasada proporcjonalności** – należy zapewnić równowagę pomiędzy koniecznością uwzględnienia potrzeb wojskowych a wymogami humanitaryzmu.

Polecenie 1

Wyjaśnij, w jaki sposób zasady międzynarodowego prawa humanitarnego, ograniczając swobodę działalności państw podczas konfliktów zbrojnych, chronią ludność cywilną.

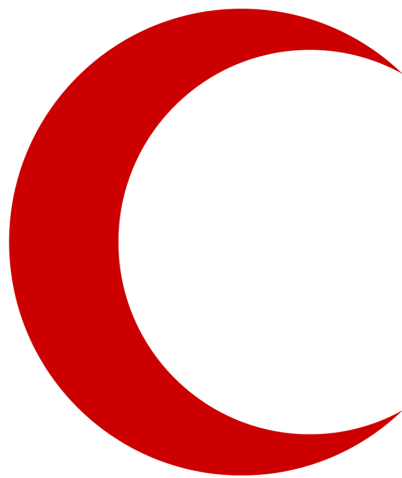
Galeria zdjęć

W trakcie konfliktu zbrojnego, jego strony nie mogą atakować osób oznakowanych poniższymi symbolami.

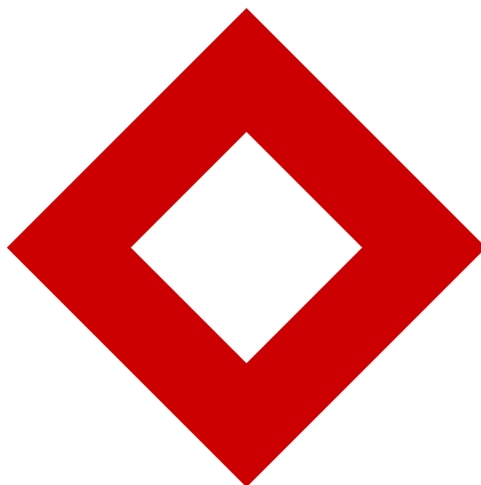
Czerwony krzyż

Źródło: Jon Harald Sørby (<http://commons.wikimedia.org>), domena publiczna.

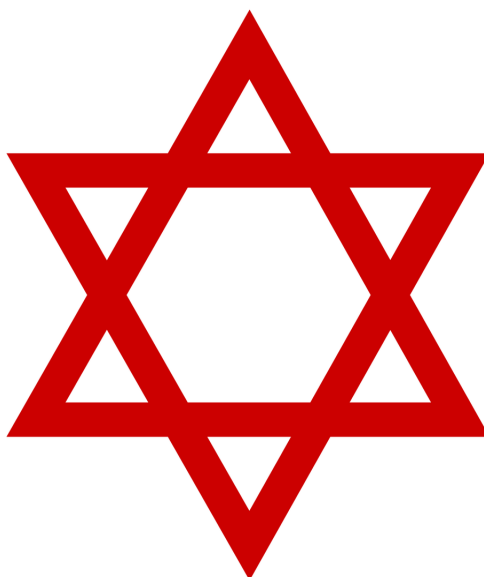
Czerwony półksiężyc

Źródło: Jon Harald Sørby (<http://commons.wikimedia.org>), domena publiczna.

Czerwony kryształ

Źródło: Denelson83 and Zscout370 (<http://commons.wikimedia.org>), domena publiczna.

Czerwona Gwiazda Dawida

Źródło: Denelson83 (<http://commons.wikimedia.org>), domena publiczna.

Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża przedstawił kilka fundamentalnych norm międzynarodowego prawa humanitarnego. Zgodnie z nimi:

- należy zapewnić ochronę życia i zdrowia, a także humanitarne traktowanie (bez jakiegokolwiek dyskryminacji) wszystkich osób nieuczestniczących w walce oraz tych, które nie mogą w niej uczestniczyć;
- nie można ranić nieprzyjaciela, który się poddaje lub nie może uczestniczyć w walce;

- strona konfliktu, w której rękach znajdują się ranni i chorzy, powinna zapewnić im opiekę oraz ochronę;
- znaki czerwonego krzyża lub czerwonego półksiężyca zapewniają ochronę osób i przedmiotów, nie można atakować osób oznakowanych tymi symbolami;
- jeńcy wojenni oraz osoby cywilne mają prawo do poszanowania ich życia, godności, praw osobistych oraz przekonań religijnych i innych, a strona, w której władzy się znajdują, powinna zapewnić ochronę przed wszelkimi aktami przemocy;
- każdy ma prawo do gwarancji sądowych i nikt nie może odpowiadać za czyn, którego nie popełnił;
- istnieje całkowity zakaz tortur fizycznych lub psychicznych, kar cielesnych oraz jakiegokolwiek innego okrutnego i poniżającego traktowania;
- strony konfliktu powinny zawsze rozróżniać siły zbrojne od ludności cywilnej, która podlega ochronie i nie może być atakowana; ponadto powinny one zawsze rozróżniać dobra o charakterze cywilnym od celów wojskowych;
- nikt nie posiada nieograniczonego prawa do doboru metod i środków prowadzenia wojny – nie można korzystać z takiej broni lub takich metod, których użycie mogłoby powodować zbędne straty lub nadmierne cierpienia;
- strony konfliktów zbrojnych powinny stosować się do wszystkich zasad międzynarodowego prawa humanitarnego.

Ciekawostka

Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca funkcjonuje już ponad 150 lat. Powstał w 1863 r., a jego inicjatorem był Henry Dunant [czyt.: henri dinan].

Polecenie 2

Wyszukaj w wiarygodnych źródłach informacje dotyczące zasług, za które Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża otrzymywał Pokojowe Nagrody Nobla. Podaj daty przyznania tych nagród.

2. Zespół do spraw Międzynarodowego Prawa Humanitarnego

Zespół do spraw Międzynarodowego Prawa Humanitarnego został powołany na podstawie zarządzenia Prezesa Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej z 20 maja 2004 r. Jest on organem opiniodawczo-doradczym szefa rządu i odgrywa znaczącą rolę we wdrażaniu w naszym kraju postanowień MPH. Na podstawie zarządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 27 listopada 2020, zmieniającego zarządzenie w sprawie powołania Zespołu do Spraw Międzynarodowego Prawa Humanitarnego, **w jego skład wchodzi:**

- przewodniczący – podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych;
- wiceprzewodniczący – przedstawiciel szefa kancelarii Prezesa Rady Ministrów;
- członkowie – kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, oświaty i wychowania, spraw wewnętrznych, spraw zagranicznych, szkolnictwa wyższego i nauki oraz Ministra Obrony Narodowej i Ministra Sprawiedliwości – nie więcej niż trzech przedstawicieli każdego ministra.

Do **zadań** tego zespołu należy m.in.:

- przegląd i analiza umów międzynarodowych dotyczących MPH oraz formułowanie opinii w tym zakresie;
- wydawanie oraz przedstawianie prezesowi Rady Ministrów opinii na temat działań legislacyjnych, organizacyjnych i edukacyjnych, jakie należy podjąć w celu realizacji zobowiązań Polski w zakresie międzynarodowego prawa humanitarnego;
- formułowanie propozycji dotyczących przygotowania aktów prawnych, których uchwalenie miałyby na celu wdrożenie w Polsce norm MPH;
- utrzymywanie kontaktów i wymiana informacji z innymi komitetami, komisjami, zespołami oraz instytucjami zagranicznymi, które zajmują się problematyką międzynarodowego prawa humanitarnego.

Polecenie 3

Wyszukaj w wiarygodnych źródłach, informacje nt. inicjatyw podejmowanych przez Zespół do Spraw Międzynarodowego Prawa Humanitarnego, wybierz 3 z nich i krótko je opisz.

3. Międzynarodowa Służba Poszukiwań

II wojna światowa była najbardziej okrutnym konfliktem zbrojnym w dziejach ludzkości, spowodowała śmierć ogromnej liczby ludzi – nie tylko żołnierzy regularnych armii, ale również ludności cywilnej. Ponadto w wyniku dużej liczby przesiedleń i wywózek związanych z tym konfliktem, wielu ludzi zaginęło i utraciło kontakt ze swoimi rodzinami. Tropieniem losów tych osób jeszcze podczas wojny zajmował się brytyjski Czerwony Krzyż, następnie działania te przejęła Administracja Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy i Odbudowy (UNRRA). Od 1948 r. poszukiwanie osób zaginionych, pomoc w ich powrocie do rodzin oraz dostarczanie informacji na ich temat stały się domeną **Międzynarodowej Służby Poszukiwań** (International Tracing Service – ITS) [czyt.: interneszynal trejsing serwis].

6 czerwca 1955 r. w Bonn Belgia, Holandia, Luksemburg, Francja, Wielka Brytania, Republika Federalna Niemiec, Włochy, Grecja, Izrael i Stany Zjednoczone zawarły porozumienie, na podstawie którego utworzono **Międzynarodową Komisję do spraw Międzynarodowej Służby Poszukiwań** (tzw. porozumienie bońskie). Jej rolą stał się nadzór nad Służbą. Dokument ten w sposób precyzyjny określił również główne zadania ITS. Zaliczono do nich:

- prowadzenie poszukiwań osób zaginionych,
- gromadzenie, porządkowanie, przechowywanie i udostępnianie rządowi oraz zainteresowanym osobom dokumentów dotyczących ludzi więzionych w nazistowskich obozach koncentracyjnych i obozach pracy, a także deportowanych w wyniku działań prowadzonych podczas II wojny światowej.

Rzeczpospolita Polska od czerwca 2006 r. jest jedenastym państwem należącym do tej nadzorującej komisji.

Od maja 2019 Międzynarodowa Służba Poszukiwań zmieniła nazwę. Obecnie, nie zmieniając swojego charakteru, występuje pod nazwą 'Archiwa Arolsen - Międzynarodowe Centrum Badań Prześladowań Nazistowskich' (w języku angielskim: Arolsen Archives - International Center on Nazi Persecution, czytaj: Interneszynal senter on nazi persekjuszyn)².

Siedziba Międzynarodowej Służby Poszukiwań

Źródło: OCTopus (<https://commons.wikimedia.org>), licencja: CC BY-SA 3.0.

4. Podsumowanie

- Międzynarodowe prawo humanitarne jest częścią międzynarodowego prawa publicznego. **Prawo to chroni osoby nieuczestniczące i przestające uczestniczyć w konfliktach zbrojnych**, a także ogranicza metody i środki prowadzenia tych konfliktów.
- Źródłami MPH są umowy międzynarodowe oraz zwyczaj międzynarodowy (powszechna praktyka).
- Podstawowe **zasady międzynarodowego prawa humanitarne** to: humanitaryzm, rozróżnianie, konieczność wojskowa, zapobieganie zbędnym cierpieniom oraz proporcjonalność.
- **Zespół do spraw Międzynarodowego Prawa Humanitarne** został powołany na podstawie Zarządzenia Prezesa Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 20 maja 2004 r. Jest on organem opiniodawczo-doradczym szefa rządu i odgrywa znaczącą rolę w odniesieniu do wdrażania w naszym kraju postanowień MPH.
- **Międzynarodowa Służba Poszukiwań (ITS)** została utworzona po II wojnie światowej w celu organizacji działań ukierunkowanych na tropienie losów i rejestrowanie osób zaginionych w trakcie tego konfliktu.
- 6 czerwca 1955 r. w Bonn Belgia, Holandia, Luksemburg, Francja, Wielka Brytania, Republika Federalna Niemiec, Włochy, Grecja, Izrael i Stany Zjednoczone zawarły

porozumienie, na podstawie którego utworzono **Międzynarodową Komisję do spraw Międzynarodowej Służby Poszukiwań** (tzw. porozumienie bońskie).

- W maju 2019 ITS zmieniło nazwę na: 'Archiwa Arolsen - Międzynarodowe Centrum Badań Prześladowań Nazistowskich'. Pełni rolę międzynarodowego ośrodka zachowania, przechowywania, katalogowania oraz ewidencjonowania materiałów archiwalnych i dokumentów tam gromadzonych, w celu ułatwienia poszukiwania ofiar, prowadzenia badań, utrwalenia i upamiętniania, a także zapewnienia pomocy sądowej.

5. Praca domowa

Polecenie 4

Wybierz jedną z zasad międzynarodowego prawa humanitarnego. Następnie opisz własnymi słowami, jak ją rozumiesz oraz w jaki sposób zapewnia ona ochronę ludności cywilnej lub ogranicza swobodę działania państw podczas konfliktów zbrojnych.

6. Słownik

Definicja: Międzynarodowa Służba Poszukiwań

międzynarodowy ośrodek powstały w celu zachowania, przechowywania, katalogowania oraz ewidencjonowania materiałów archiwalnych i dokumentów tam gromadzonych dla ułatwienia poszukiwania ofiar, prowadzenia badań, utrwalenia i upamiętniania, zapewnienia pomocy sądowej

Definicja: międzynarodowe prawo humanitarne

ustanowione przez umowy międzynarodowe lub zwyczaj międzynarodowy normy, których szczególnym zadaniem jest rozwiązywanie problemów humanitarnych wynikających bezpośrednio z międzynarodowych lub niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych i które z przyczyn humanitarnych ograniczają prawo stron konfliktu zbrojnego do swobodnego wyboru metod i środków prowadzenia działań zbrojnych lub chronią osoby i dobra, które są lub mogą być dotknięte skutkami konfliktu zbrojnego

Definicja: Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża

organizacja międzynarodowa o charakterze humanitarnym, której siedziba mieści się w Genewie (Szwajcaria), a jej głównym celem jest pomoc poszkodowanym w wyniku konfliktów zbrojnych; o znaczeniu tej instytucji świadczy fakt, że trzykrotnie została jej przyznana Pokojowa Nagroda Nobla

ICRC

Źródło: N.N. (<https://commons.wikimedia.org>), domena publiczna.

Definicja: Zespół do spraw Międzynarodowego Prawa Humanitarnego

organ opiniotawczo-doradczy Prezesa Rady Ministrów odgrywający znaczącą rolę we wdrażaniu w naszym kraju zasad międzynarodowego prawa humanitarnego

7. Zadania

Ćwiczenie 1

Wskaż sformułowania dotyczące problemów, do których odnosiły się cztery konwencje genewskie z 1949 r.

o polepszaniu losu rannych i chorych w wyniku działań z użyciem broni masowego rażenia

o polepszeniu losu rannych i chorych w oddziałach partyzanckich

o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych

o polepszaniu losu rannych i chorych w walkach prowadzonych pod ziemią

o administracji terenami okupowanymi

o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu

o ochronie osób cywilnych podczas wojny

o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego

o ochronie żołnierzy podczas konfliktów zbrojnych

o zakazie lub ograniczeniu używania pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub za posiadające niekontrolowane skutki

o traktowaniu jeńców wojennych

o ochronie rodzin żołnierzy walczących podczas konfliktów zbrojnych

Ćwiczenie 2

Wskaż określenia najważniejszych zasad międzynarodowego prawa humanitarnego.

zasada zapobiegania cierpieniom

zasada ekonomiczności

zasada ochrony dóbr kulturalnych

zasada proporcjonalności

zasada cywilnej kontroli nad armią

zasada humanitaryzmu

zasada ochrony środowiska

zasada kontroli zbrojeń

zasada konieczności wojskowej

zasada rozróżniania

zasada konieczności cywilnej